

UVOD U HUNTINGTONA: OPĆE OZRAČJE GLOBALNIH I EUROPSKIH PRILIKA

RADOVAN PAVIĆ

U razmatranju različitih političkih, gospodarskih, geografskih ili geopolitičkih prilika i problema Svijeta i Europe, u našim se uvjetima najčešće zaboravlja na niz značajki općeg ozračja u kojemu se pojedini fenomeni zbivaju i koji čini njihov širi društveni okvir. Činjenica da to vrijedi upravo za nas i našu širu javnost - posve je danas razumljiva. Naime, u uvjetima teškog tereta i egzistencijalnih pitanja ostvarivanja i održanja državnosti (dovršetak naše politogeneze), logično je da se svaki aspekti privremeno gube iz vida. Zato na ovome mjestu treba upozoriti barem na sljedeće:

PRIZNANJE ZLOČINA KAO NOVUM

Prvo - Često se u međunarodnim odnosima (a naročito se to tiče Europe) govori o onom novom, što je i točno: Europa se od 1990/1991. uvelike promijenila, ali - nove su samo okvirne prilike, dok se u isti mah radi o starim neriješenim pitanjima. A u tom novom i sve samim boljicima ima i pogubnih sadržaja na koje se zaboravlja. Tako su na primjer, sredinom ovog stoljeća pa sve do osamdesetih, devedestih godina ostvareni neki bitni aspekti povijesne pravde - nekadašnji srednjovjekovni germanski, svakako divljački i barbarski, Drang nach Osten širen ognjem i mačem - zamijenjen je povijesnom pravdom: uz obale Istočnog mora danas su nezavisne države, a Poljska je opet na Odri i Nisi.

Zatim, globalni kolonijalni pohod, koji je u svijetu značio najveći opseg osvajalaštva uopće - zamijenjen je čitavim nizom novih državnosti (kako pojedine države danas izgledaju nije pritom važno), a Kina je, kao jedna od najuvređenijih nacija, postala respektabilna država.

Nadalje, poražen je i kažnjen fašizam kao globalno zlo, a staljinizam se raspao sam od sebe.

Raspale su se potom i neprirodne državne "zajednice" u kojima prisilno zajedništvo nije moglo odgovoriti nizu naravnih društvenih i nacionalnih potreba.

Na kraju - nestala je opasnost vrućeg rata, i to onakvog (globalnog) rata koji je za svoju osnovicu imao nuklearnu ravnotežu straha. Lako je, dakle, zaključiti - ti su novumi spektakularni i bitni, ali se pri tome zaboravlja na još nešto: da postoje i drugi novumi koji kao poputbina u XXI. stoljeće uzrokuju jezu. Naime, kraj je stoljeća afirmirao ono o čemu dio Srednje Europe i Balkan jasno svjedoče. Tako je žrtvama uskraćena mogućnost obrane (embargo na uvoz oružja), (č)etničko čišćenje se priznaje, priznaju se države (Republika Srpska jest država) nastale u zločinu; agresija i osvajalaštvo se također priznaju. Eventualno kažnjavanje glavnih ratnih zločinaca gubi svaki povijesni smisao jer se njihovo djelo priznaje. Ukratko - agresor ostaje nekažnjen. Priključenje Republike Srpske Srbiji (kada za to dođe vrijeme) bit će također priznato. Agresija se, dakle, isplati. To bi bilo isto kao da se kazni Hitler, ali priznaju rezultati njegovih osvajanja! I to je ono bitno novo s čime stupamo u XXI. stoljeće. Vrli novi svijet nije se ostvario baš onako kako je naznačeno u literaturi, a nije se ostvario baš ni 1984. godine (ali, tu smo negdje). Međutim, dijelom se ipak ostvario: sve što je ovdje navedeno opstoji ne kao eksces i zločin, koji izazivaju adekvatnu reakciju - nego kao naravni i prihvatljivi tijek zbivanja.

NERAZVIJENOST SIROMAŠNIH ČUVA SVIJET OD SIROVINSKOG I EKOLOŠKOG KOLAPSA

Drugo - Stari problemi ne nestaju, nego se intenziviraju, pri čemu se ne radi samo o

нити je dozvoljeno, sumnjati. Dakle, ako jedna SR Njemačka sa svim svojim radnim i organizacijskim sposobnostima ne može riješiti taj problem (čak ni u vrlo stimulativnim uvjetima nužnog bržeg razvitka nekadašnje DDR, a sve to uz izobilje kapitala), onda je jasno da tu nema drugog rješenja osim jednoga - skraćenja radnog vremena. Istina, to bi bio bitan prilog humanizaciji rada, pogotovo kada se radi o apsolutno deprimirajućim radnim mjestima u uvjetima isto tako apsolutnog otuđenja, na primjer rad u mrtvačnicama, i to po formuli da najviše 5 radnih dana uz najviše šest sati rada. No, to bi u isti mah značilo i snižavanje životnog standarda, što je teško provedivo. Dio današnje nezaposlenosti, dakle, jest novina utoliko ukoliko je posljedica prerazvijenosti - radi se, znači, o stvarnoj nezaposlenosti odnosno objektivnom pomanjkanju potrebe za nečijim radom (stvarna ili objektivna nezaposlenost).

U svezi s nezaposlenošću ponovno je nužno vratiti se na problem **prenaseljenosti**. Rasprave o tome bile su (barem u nas) dugo blokirane ideologijom - danas je situacija povoljnija, ali i dalje mogu djelovati prenapregnute budale. Što se prenaseljenosti tiče (kao i nedovoljne naseljenosti) - bitno je podsjetiti da se ti pojmovi ne definiraju brojevima, nego životnim mogućnostima. Tako, primjerice, ako neki prostor ima samo 3 stanovnika na km² (a to je prava demografska pustoš), što prividno i površno prikazuje "slabu naseljenost", dok u isto vrijeme dvojica moraju napustiti taj prostor i dugotrajno potražiti izvore za život negdje drugdje ili živjeti od vanjske pomoći - onda je očito taj prostor prenaseljen. I obrnuto - ako negdje imamo čak 300 stanovnika na km², bez obzira na strukturu nezaposlenosti koja postoji manje ili više svugdje (a postojat će i nadalje), i ako ta zemlja za svoj razvitak mora još i uvoziti radnu snagu - onda je ona makar i s 300 stanovnika/km² - očito nedovoljno naseljena. Kriterij, dakle, nisu brojevi, nego odnos životnih potreba i mogućnosti. U tom smislu Republika Hrvatska je danas (naglašavamo ovo - danas), unatoč pojedinih posve ili pretežno pustih prostora, ipak sa svojih gotovo 300 000 nezaposlenih - prenaseljena zemlja kao što je to bila i dosad, jer (izostavljajući strukturnu nezaposlenost) u

inozemstvu ima velik broj radne snage. Sve to današnju Republiku Hrvatsku spašava od još veće prenaseljenosti/nezaposlenosti. Novina je u svemu tome, dakle, da se u određenom povijesnom razdoblju zaista radi o prenaseljenosti, koja je - ponavljam - društveni odnos, a ne bročani pokazatelj. **Republika Hrvatska je, znači po definiciji danas prenaseljena zemlja, i to u uvjetima slabe naseljenosti.**

NOVI PROBLEMI ŽIVOTNOG PROSTORA

Osmo - Jedna je od velikih regionalnih opasnosti i novo, najprije neizravno, a onda i izravno zauzimanje tuđeg životnog prostora i to u slučaju kada pojedine države ne mogu odlučno kontrolirati ovaj prostor. Radi se o različitim oblicima naseljavanja na teritoriju druge države, čemu onda može slijediti i svojatanje toga teritorija na osnovi stvarne naseljenosti, a to se zatim dopunjuje i odgovarajućim kartografskim presizanjima. To je problem kojemu je već izložen istočni Sibir, a također i Kazahstan, gdje se na ovaj ili onaj način sve više useljavaju Kinezi, mada se radi o drugim državama, na što one ili moraju pristati, ili to ne mogu spriječiti. Tako je prema popisu iz 1989. u Kazahstanu bilo jedva 40% Kazaha, a Kinezi se statistički nisu ni spominjali, dok se 1997. tu nalazi već 300 000 Kineza dok se 2001. godine očekuje brojka od jednog milijuna.

Unatoč različitim novim sastavnicama koje djeluju u međunarodnim odnosima i različitim mogućnostima rješenja - teritorijalna (dakle, geopolitička) rješenja imaju ponekad bitno i odlučujuće značenje. To se najbolje vidi iz činjenice kad se ponovo ponavlja da se međudržavni odnosi Slovenije, Republike Hrvatske i BiH mogu bitno poboljšati upravo u svezi s graničnim, dakle, teritorijalnim pitanjima. Naglašava to i Europska Unija koja u svoje članstvo ne želi (i to s pravom) primiti nikoga tko nije riješio granično-teritorijalna pitanja sa susjedima. Da ne navodimo druge primjere - tako u izraelsko-palestinskom prijeporu kao rješenje nije preostalo ništa drugo doli geopolitičko rješenje, tj. - da se teritorij koji je okupirao Izrael zamijeni za palestinski mir. Dakle,

prostor i jedan društveni odnos postali su ključ rješenja toga teškog problema. Slično vrijedi i za Kosovo - tako da su u igri ne samo promjena političkog statusa cjelovitog Kosova nego i njegova teritorijalna podjela, koja onda svakoj strani omogućuje da na svom dijelu uspostavi vlastiti politički sustav, što znači da tek geopolitički pristup omogućuje političko rješenje.

Imajući dakle, u vidu, različite probleme - nužno je uzimati u obzir barem ovih osam točaka. Razumije se da za okamenjene duhove čvrste zasade omogućuju komociju i više odgovoraju od bilo kakvih argumenata, te su stoga ovi redovi ne samo teško prihvatljivi nego i izravno odbojni!

POJAVA I PROBLEM GLOBALIZACIJE

Jedan od najnovijih i najraširenijih pojava koji od početka 1990-ih godina kruži u domaćoj i međunarodnoj javnosti jest i pojam globalizacije. Iako u svemu ima i izrazite prenapregnutosti, čak i pomodarstva, iako interesi najčešće nadmašuju argumente - pojam globalizacije zaslužuje izuzetnu pažnju, ali prije svega onu kritički intoniranu. Jer, glasnoća, širina i upornost kojima taj pojam, s jedne strane, afirmiraju veliki, nalaže, s druge strane, sumnjičavost i oprez malima i slabijima.

Po svojoj najjednostavnijoj definiciji - globalizacija je društveni proces koji označava da određene gospodarske, ali i društvene pojave, poprimaju globalni značaj (ali, globalizacija se isto tako odnosi i na neke prirodoslovne aspekte: širenje ekološke krize, klimatski ekscesi, itd.). Međutim, unatoč proširenosti kao pojave - **uzroci nisu globalnog značenja, takve su samo posljedice**. Ako uzroci nisu globalni - onda već i u toj činjenici treba tražiti nečije posebne interese, koji se onda zaogrću plaštem globalizacije i (navodnih) sveopćih interesa. Čiji su to interesi - nije teško pogoditi. To su interesi onih većih, brojnijih i jačih. Oni nastoje globalizaciju proglasiti za povijesnu nužnost, što je zapravo manipulacija: globalizacija, istina, može biti (i bit će) najširi proces, ali ona ne mora biti (i neće biti) baš svima u interesu. Problem je, dakle, u tome da se skupni, znači

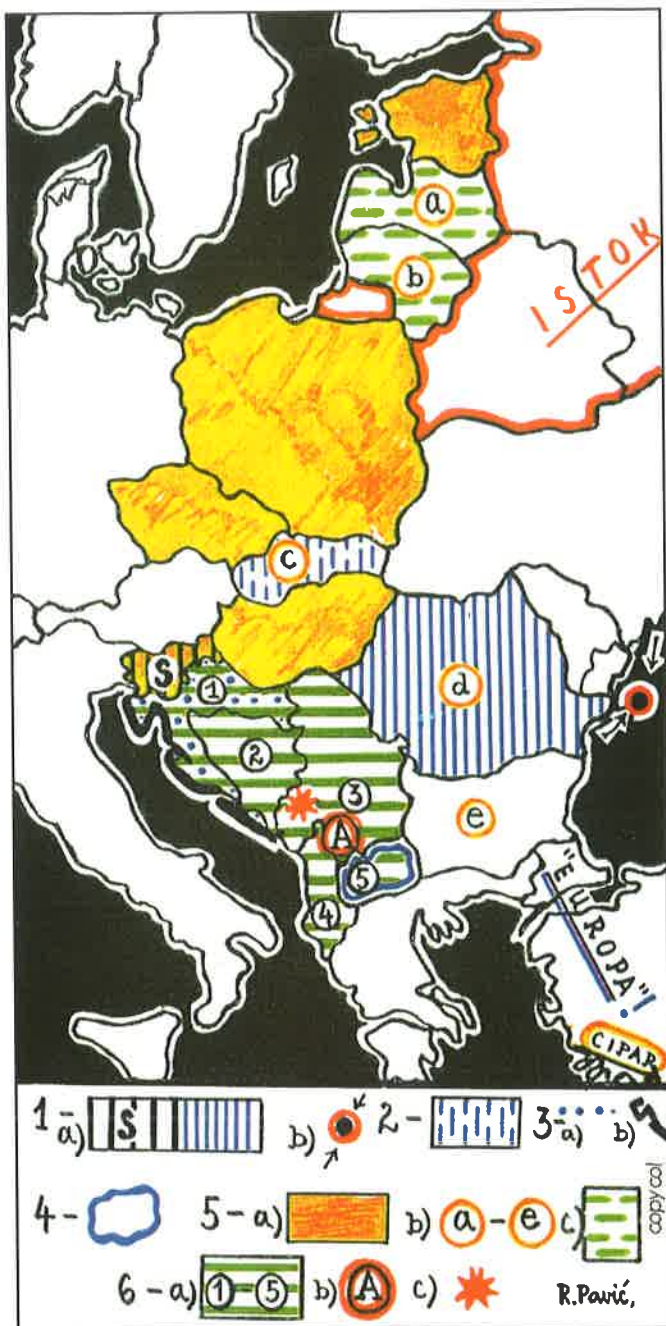
ipak ograničeni, interesi nameću globalizacijom svima kao neka "povijesna nužnost". Taj trik treba shvatiti i prema njemu se odgovarajuće postaviti.

Proglašavanje globalizacije za "povijesnu nužnost" može, dakle, biti samo smicalica radi promicanja samo određenih i ograničenih interesa. **Tako se globalizacija može iščitati i kao interes velikih za dominacijom nad onim društvenim fenomenom koji je danas, nakon kraja ideologija, dominantan u međunarodnim odnosima - a to je fenomen njegova veličanstva tržišta.** Tržište, a ne proizvodnja, danas već jest, a postat će to i sve više glavnim pokretačem društvenog razvitka i glavni društveni problem. Sve to naglašavamo iz razloga jer su svjetska tržišta već podijeljena i uvelike zasićena. U tome nedovoljno razvijene i nerazvijene zemlje (zemlje u razvoju su nešto drugo) zbog svoga siromaštva ne mogu biti rješenje, a posljednje veliko tržište - NR Kina - još nema dovoljnu apsorpcijsku moć, niti se može vjerovati da će se posve otvoriti kao tržište; to bi značilo zapuštanje domaće proizvodnje, dakle, i nezaposlenost koja bi mogla brojati na desetke, pa čak možda i stotinjak milijuna, a to je politički neodrživo.

Konstatacija o značenju tržišta uključuje onaj manje drastičan oblik međunarodnih odnosa, dok onaj izrazito drastičan pripada domeni mogućeg sukoba civilizacija i geopolitike. Drugim riječima - **globalizacija je nastojanje da se ostvari dominacija nad svijetom putem zajedničkog tržišta.** To znači da globalizacija otvara tržišta svijetu (to bi mirisalo na neku ravnopravnost), u čemu očito ipak bolje prolaze oni veliki - njima se otvaraju tržišta svih malih i slabije razvijenih zemalja, dok te zemlje mogu na tržišta većih i jačih prodrijeti tek uvjetno, budući da njihove robe nisu odgovarajuće kvalitete. Dakle, otvaranje tržišta je ipak uvelike samo jednosmjerno, i to naravno, na štetu slabijih. Zato je neprihvatljivo da se otvaranje tržišta pod svaku cijenu apriorno definira kao nešto što je na crti svjetskog progressa. To ujedno znači da racionalno reguliranje uvoza ("zatvaranje tržišta") nije automatski čin jedne retrogradne svijesti, nego rezultat obrambenih gospodarskih i nacionalnih interesa, na

odlučniju reakciju. Poseban je europski problem ulazak Turske u EU. On, istina, posve otvara tržište od preko 65 milijuna ljudi, ali u isto vrijeme otvara i mogućnost strahovitog pritiska nove radne snage, što za EU može predstavljati

nerješiv problem. Napokon dio Balkana (SRJ, BiH i Albanija, a potencijalno i Makedonija) ostaje i dalje problem i sam sebi i susjedima, ali i čitavoj Europi.

Crtež 1. - Budući NATO i Europska unija
Novo proširenje NATO-a

1. a) Slovenija (S) i Rumunjska kao praktički sigurni budući članovi NATO-a

b) Za ulazak i Rumunjske u NATO logično je da do prijama u drugom krugu bude riješen problem Zmijskog otoka smještenog ispred ušća Dunava na koji polažu pravo i Rumunjska i Ukrajina.

2. Iz geostrateških razloga bilo bi logično primanje i Slovačke u NATO. Međutim, kako se NATO u svom širenju ne rukovodi prvenstveno geostrateškim razlozima, a Slovačka osim toga ima i problema s mađarskom nacionalnom manjinom, to je njezin ulazak u NATO pod velikim upitnikom.

3. a) Još je upitniji ulazak Republike Hrvatske u NATO (ma vruga je upitan - nema ni govora o ulasku) pogotovo u svjetlu činjenice da Republika Hrvatska, kao dežurni "krivac" za sve političke brljotine Zapada na ovim prostorima, ne može čak ni u "Partnerstvo za mir", gdje su čak i jedna Albanija i Ruska Federacija! Očito je da pogrešna rješenja koja forsira Zapad ne mogu uspjeti, a za to netko mora biti kriv - naravno Republika Hrvatska (i Hrvati u BiH) kao najslabija, a koja je ujedno ispoljila i krajnji "bezobrazluk" - tj. ipak se 1991. održala, a to nikako nisu predvidjeli neki najvažniji svjetski moćnici. I zato sada mora ispaštati, zato je logično da je stalno ucjenjivana i onemogućavana - dok su jedna Albanija, Bugarska ili Grčka u očima Velikog svijeta kao "uzorne" zemlje - u mnogome ispred Republike Hrvatske.

b) Iako ima znatno geostrateško značenje, vrijednost obale Republike Hrvatske u tome se smislu ne smije preuveličavati. U kontekstu stalnih pokušaja kažnjavanja Republike Hrvatske kao "krivca" za sve i sva treba naglasiti veliko turističko značenje naše obale, što treba potirati iz dva razloga: prvo Republika Hrvatska je drugima na Sredozemlju neugodna turistička konkurencija, i drugo - Republici Hrvatskoj treba izbiti iz ruku moguće znatne prihode, te tako i time uglaviti i naglasiti njezino siromaštvo, definirati je kao neuspješnu državu koja bi onda trebala krenuti nekim drugim putem, tj. prema nekoj novoj balkanskoj zajednici u vanjskom, i Hrvato-Srbiji u unutrašnjem pogledu.

4. Ulazak Makedonije u NATO također ne dolazi u obzir, ali će Makedonija uvijek (a naročito od onda kada je tako obilno i djelotvorno kršila sankcije protiv SR Jugoslavije) imati potpunu SAD, koje ne žele uz granicu s NATO-om jedno novo i vrlo složeno krizno žarište.

Širenje Europske unije

5. a) Države Europe koje uz Cipar vrlo brzo očekuje početak ozbiljnih razgovora o tijeku procesa prijama u Europsku uniju. Na taj bi način Poljska, Češka i Mađarska zbog članstva i u NATO-u i u EU

stekle kvalifikaciju pravog Zapada, što se već isto tako zapravo može primijeniti i na Sloveniju, kao prvog budućeg člana NATO-a. Pri tome je važno uočiti da bi se od triju baltičkih republika (Estonija, Letonija i Litva) jedino Estonija za sada mogla nešto potpunije inkorporirati u Zapad. Ta je mogućnost važna jer je za širenje svoga primorskog proćelja na Baltiku za Rusku Federaciju Estonija kao granična država, čija se obala nastavlja na ruski zaljev ušća Neve - svakako najvažnija.

b) (a) - (e) Za pristup Europskoj uniji otvaraju se kasnije perspektive i za Letoniju, Litvu, Slovačku, Rumunjsku i Bugarsku (i opet nema mjesta za Republiku Hrvatsku, čemu uzrokom očito nisu i ne mogu biti gospodarski razlozi).

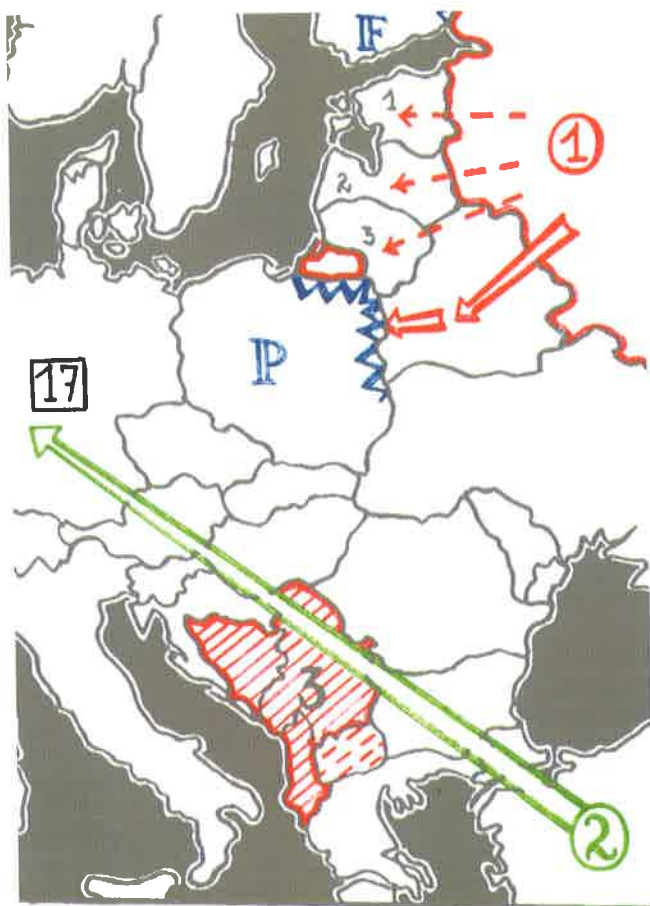
c) Tako perspektive za ulazak u EU za Letoniju i Litvu nisu posve zatvoreni, ipak se taj prostor može definirati i kao zaboravljena Europa

Zaboravljena Europa na jugu

6. a) (1) - (5) Kao kontrast postojećim prilikama kakve one već jesu i koje s neprava favoriziraju neke, a zapuštaju druge države - treba reći da bi se niz država (Republika Hrvatska, BiH, SRJ, Albanija i Makedonija) mogao svrstati u kategoriju **zaboravljene Europe**. To su države bilo izvan glavnih europskih interesa, bilo pod stalnim pritiskom (Republika Hrvatska), pri čemu je posebno važno uočiti da Srbi i Srbija ipak uživaju određeni odmjereni, pažljivi i privilegirani položaj: unatoč svih nedaća i nesreća koje su izazvali, ipak ne smiju biti kažnjeni. Iako se za dio europskog juga s pravom može uporabiti sintagma - zaboravljena Europa - u tome jasno naslućujemo i figu u džepu koju drži Zapad ("Ma, hajte, molim vas - nije to zapravo nikakva Europa...") u čemu su, dijelom, u pravu. No ako to nalažu određeni interesi, onda će se i Tursku definirati kao neprijepornu "europsku" državu. ("Europa" na crtežu)

b) (A) Čak ni odnos prema starom problemu Albanaca (A) u Srbiji ne može ovoj promijeniti njezin ipak privilegirani tretman i to iz jednostavnog razloga: albanski problem na Balkanu postoji, ali njegovo rješenje ne može odlučujuće biti u korist Albanaca.

c) Ni novo zaoštavanje u Sandžaku (od VII. 1997.) neće za Srbiju imati negativnih posljedica.

1-a) ① b) ①, 2, 3 2-a) P ③
 3- 17 4- ② 5-a) ⑤ b) F

R. Pavić, XII. 98. copy col b) ⑤